

KÖZLEMÉNYEK

NYUGDÍJKORHATÁR, DEMOGRÁFIA, FOGLALKOZTATÁS

FARKAS PÉTER

A magyarországi társadalompolitikai viták két leggyakrabban visszatérő kérdése a nyugdíjrendszer fenntarthatósága, átalakítása és a születésszám csökkenése volt. Az elmúlt években mindkét területen dinamikus változások történtek. Az élve születések száma a megelőző évtized 94–99 ezer fő közötti értékeiről 2010-ben 90 ezerre, 2011-ben 88 ezerre csökkent. A nyugdíjrendszer tekintetében fontos változás, hogy a magánnyugdíjpénztárak gyakorlatilag megszűntek. Továbbra is folyik az egyéni számítás új modell kialakításának előkészítése, tervezése. A nyugdíjpolitikai döntést elodázhatatlanná teszi, hogy a társadalombiztosítási nyugellátásról szóló 1997. évi LXXXI. törvény szerint 2013. január elsejétől új számítási módot kell bevezetni a nyugdíjak megállapításánál. A tervezést megnehezíti, hogy a költségvetési egyensúly megteremtése érdekében érvényesíteni kívánják azt az elvet, hogy a befizetéseknek fedezniük kell az öregségi nyugdíj-kifizetéseket.

A nyugdíjpolitika mozgásterét meghatározza a társadalombiztosítási nyugellátásról szóló törvény 2009-ben elfogadott módosításában szereplő, a nyugdíjkorhatár emelésére vonatkozó előírás. 2014 és 2022 között az 1952 után született generációk öregségi nyugdíjkorhatárát évjáratonként hat-hat hónappal kell megnövelni. 2011 végén módosult az előrehozott nyugdíjak és a rokkantnyugdíjak megállapításának lehetősége.

Demográfia

Az elmúlt hatvan évben Magyarországon a születések számának ingadozása nagyon magas volt. Az első nagy demográfiai hullám, a Ratkó-korszak idején, 1949 és 1956 között a születések száma meghaladta az évi 190 000 főt. A születések száma 1954-ben és 1955-ben volt a legmagasabb, 223, illetve 210 ezer fővel. A demográfiai hullám húsz évvel később megismétlődött. 1968 és 1979 között a születések száma minden évben 150 000 felett volt, 1974 és 1977 között meghaladta a 170 000 főt. A Ratkó-unokák érkezésére 1995 és 2005 között lehetett számítani. A harmadik demográfiai hullám azonban elmaradt. A rendszerváltás utáni kedvezőtlen munkaerő-piaci folyamatok eredményeképpen a születési arányszám a nyolcvanas évek 12 ezrelék körüli értékeiről 10 ezrelékre csökkent, s a születésszám 1998-tól 100 000 főnél kevesebb lett. 1998 és 2009 között a születésszám 94 és 99 ezer fő között ingadozott, majd az utolsó két évben a 90, majd 88 ezerre csökkent. A közelmúltban tapasztalt magyarországi demográfiai mutatók a legkedvezőtlenebbek közé tartoznak Európában, különösen akkor, ha tudjuk, hogy a szülőképes korú nők létszáma 1998 és 2010 között viszonylag magas volt. 1998-ban és 1999-ben a KSH Népeségtudományi Kutatóintézet honlapján elérhető népesség-előreszámítási program adatai szerint a 22–35 éves nők száma megközelítette az egy-

millió főt, s 2000 és 2010 között minden esztendőben 40–60 ezer fővel meg is haladta azt.¹

A születésszám csökkenésére ma is kihat a kedvezőtlen foglalkoztatási helyzet. A gyermekvállalás feltétele a létbiztonság, a biztos és jó munkahely. Ha a pályakezdőket minimálbér, gyakornoki státusz és a szürkegazdaság várja, megpróbálják képzettségük révén tovább javítani az esélyeiket. A munkavállalás későbbre tolódik. A következő feltétel a lakás. A kilencvenes évek vágtató inflációja, vagy a közelmúlt pénzügyi válsága, amit a devizahitelekkel tapasztalt problémák, illetve a bizalmi válság tovább éleztek, megnehezítette a családalapítást. Az elmúlt két évtizedben öt évvel tolódott későbbre az első gyermek vállalásának időpontja. A 2009. évi adatok szerint az anyák első gyermekeiket 28 évesen vállalták, s a szülő nők átlagos életkora 29,5 év volt (Központi Statisztikai Hivatal 2011).

Demográfiai kilátásaink a következő évtizedben sem kedvezőek. A 2011. évi születésszám a gazdasági és pénzügyi válság és a nagyon lassan javuló foglalkoztatási feltételek, illetve a hitelválság sokkjával magyarázható. A születésszám növelésének feltételei rövid-középtávon romlani fognak. A 22–35 éves nők létszáma a következő években, 2014 és 2022 között 943,7 ezer főről 807,7 ezer főre csökken. 2016-tól válnak gyakorúvá a „Bokros bébik”, s ha ők is a mai családmodellt követik, s nem javul megfelelő mértékben a foglalkoztatás biztonsága, 10–15 év múlva a születésszám esetleg 70–75 000 főre süllyed. (A KSH Népeségtudományi Kutatóintézet népesség-előreszámítása szerint² a 2011. évi 88 ezer fős születésszámot 2025-ben értük volna el.)

A megfelelő életkorú nők létszámcsökkenése következtében várható születésszámcsökkenés csak összetett intézkedésekkel ellensúlyozható. Előtérbe kell helyeznünk a foglalkoztatás biztonságának növelését, javítanunk kell a középfokú szakképzés és a felsőoktatás minőségét, hogy a fiatalok már az első szakképesítés vagy első diploma megszerzése után alkalmassá váljanak a munkavállalásra. Stabilizálnunk kell a bankrendszer, s kedvező hitelekkel kell segítenünk a lakáshoz jutást.

A foglalkoztatás bővítése nem választható el a gazdasági növekedés elindításától. Valószínű, hogy a mai paradigmát, amely elsősorban a külföldi beruházók megnyerését helyezi előtérbe, olyan modellel kell **kiegészítenünk**, amely a hazai erőforrásokra, komparatív előnyökre, piacokra is épít, s biztonságos, hosszútávon fenntartható munkahelyeket teremt (Farkas 2012).

A növekedési stratégia kialakításakor figyelembe kell vennünk a regionális adottságokat, s azt a tényt is, hogy Magyarország hét régiója közül négy az utolsó 20 között van az EU 271 régiójából, s hogy nagyon nagyok a közöttük lévő különbségek (EUROSTAT 2009). Valószínű, hogy az EU is elfogad és támogat egy olyan fejlesztési stratégiát, amely az országos átlag 70%-a alatt, illetve az uniós átlag 40–45%-a alatt teljesítő régiók, illetve megyék felzárkóztatását tűzi ki célul.³

¹ <http://www.demografia.hu/index.php/gyorslinkek/nepesseg-elreszamitasok>

² <http://www.demografia.hu/index.php/gyorslinkek/nepesseg-elreszamitasok>

³ http://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_qpt014.html

Nyugdíjrendszer, demográfia és fenntarthatóság

A felosztó-kirovó és az egyéni számlás nyugdíjrendszerek fenntarthatóságának közös jellemzője, hogy egyaránt a foglalkoztatottak létszámától, a foglalkoztatottak és eltartottak arányától, a jövedelemszinttől és a foglalkoztatás időtartamától függenek. Joseph Stiglitz és Országh Péter számtalan alkalommal idézett közös tanulmányában figyelmeztet arra, hogy a felosztó-kirovó nyugdíjrendszereknek is meghatározható a hozadéka:

„As Paul Samuelson showed 40 years ago, the real rate of return in a mature pay-as-you-go system is equal to the sum of the rate of growth in the labor force and the rate of growth in productivity.” (Orszag – Stiglitz 1999)⁴

A felosztó-kirovó modell fenntarthatóságának valóban a foglalkoztatottak száma, a foglalkoztatási ráta, az eltartottak aránya és a termelés hatékonyságának növekedése a feltétele. Ezek a feltételek azonban az egyéni biztosítási típusú nyugdíjrendszerekre is érvényesek. Magyarországon ma nagyon alacsony a foglalkoztatottak aránya, alacsonyak a bérek, s nagyon alacsony a születésszám. Az elmúlt száz évben két világháború, két hiperinfláció, az 1945 utáni államosítás, az 1990 és 2010 közötti privatizáció pusztította el a rövid béke-évtizedekben felhalmozott javakat. Nemzeti tapasztalatunk a bizonytalanság. Ez meghatározza az egyéni számlás rendszerek iránti bizalmatlanságot is.

A magánnyugdíjpénztárak 1997 és 2010 közötti kísérlete 3500 milliárd forintos államadósságot generált. Megszüntetésük nemcsak az általuk termelt államadósság jelentős részének visszanyerését eredményezte, de elzárta a költségvetés további megcsapolásának lehetőségét is a magánnyugdíjpénztárakba tett befizetések pótlásával, évi kb. 400 milliárd Ft-tal, s az addig felhalmozott, s évente tovább növekedő államadósság kamatterhével.⁵

A nyugdíjrendszer fenntarthatósága elsősorban a gazdaság- és foglalkoztatáspolitikára, s hosszabb távon a demográfiai viszonyok alakulásának függvénye. Viszkievicz András közelmúltban megjelent tanulmányában (Viszkievicz 2011) figyelmeztet arra, hogy a népesedési viszonyok nagymértékű ingadozása növeli a költségvetés terheit, illetve kedvezőtlenebb helyzetbe hozza a nagyobb létszámú évjáratokat. Nagyon fontos feladat ezért a demográfiai ingadozásokat, „kilengéseket” erősítő mechanizmusok ellenőrzése.

⁴ „Amint Paul Samuelson negyven évvel ezelőtt kimutatta, egy kiforrott felosztó-kirovó rendszer reálhozama egyenlő a munkaerő és a termelékenység növekedési rátáinak összegével.” (A szerk. fordítása)

⁵ A magánnyugdíjpénztárak által generált államadósság nagysága: saját számítás alapján. A magánnyugdíjpénztárak költségvetésre gyakorolt hatásáról, az általuk létrehozott államadósságnövekmény szerkezetéről és nagyságáról Kun János tanulmányaiban olvashatók elemzések. (Kun 2010) A magánnyugdíjpénztárakba befizetett összegek pótlását szolgáló költségvetési kiadásokról az Állami Számvevőszék által a költségvetési javaslatokról készített elemzések nyújtanak információkat. A 2010. évi költségvetésben a magánnyugdíjpénztárba átlépők miatti járulékkiesés pótlására 2010-re 372,38 milliárd forintot terveztek, (Állami Számvevőszék 2009) ennek alapján ma a magánnyugdíjpénztárak fennmaradása esetén a költségvetésnek kb. 400 milliárd forintot kellene biztosítania a befizetések pótlására.

A magyar nyugdíjpolitika kiemelt célja az, hogy a járulékbételek fedezzék a tényleges korbetöltött öregségi nyugdíjkiadásokat. Az ONYF honlapján elérhető információk szerint a 2 692 424 nyugellátásban részesülő személy közül mindössze 1 485 859 fő kap „korbetöltött” öregségi nyugdíjat. Nemzetközi összehasonlításban is nagyon magas a rokkantsági nyugdíjban részesülők 700 ezer fős és a korhatár alatti öregségi nyugdíjban részesülők 258 ezer fős létszáma és aránya (Országos Nyugdíj Főigazgatóság 2011). Érdemes kiemelni az öregségi és a rokkantsági nyugdíjakat igénybe vevők csoportjait.

*1. Öregségi és rokkantsági nyugdíjban részesülők száma és megoszlása
(2011. december)*

*Number and distribution of those receiving old-age and disability pension
(December 2011)*

Ellátások	Létszám	Arány
Korbetöltött öregségi	1 485 859	60,74
Korhatár alatti öregségi	258,687	10,57
Korbetöltött rokkantsági	396,378	16,20
Korhatár alatti rokkantsági	305,323	12,48
Összesen	2 446 247	99,99

Vizsgáljuk meg, hogyan alakult ki ez a furcsa és meglepő struktúra! Az egyes években hozott nyugdíjmegállapító határozatok számáról és ellátás-típusonkénti megoszlásáról részletes adatokkal rendelkezünk.

*2. Adott évben hozott, saját jogú nyugdíjat megállapító határozatok száma
ellátás-típusonként*

Annual number of new pensioners by pension-type

Év	Foglalkoztatáspolitikai okból megállapított nyugdíjak	Öregségi nyugdíjak	Rokkantsági és baleseti rokkantsági nyugdíjak	Rehabilitációs járadék	Saját jogú nyugdíjak összesen	Öregségi nyugdíjak aránya (%)
1995	34 404	47 292	61 009	–	142 705	33,1
1996	44 320	43 550	61 957	–	149 827	29,1
1997	42 735	41 570	55 400	–	139 705	29,7
1998	16 990	33 203	49 280	–	99 473	33,4
1999	3 673	38 067	48 022	–	89 762	42,4
2000	3 574	41 577	54 196	–	99 347	41,8
2001	3 997	43 165	58 765	–	105 927	40,7
2002	3 477	51 427	53 214	–	108 118	47,6
2003	4 366	47 239	52 062	–	103 667	45,6
2004	4 120	65 886	45 966	–	115 972	56,8
2005	3 830	77 425	42 877	–	124 132	62,4
2006	3 300	78 923	39 211	–	121 434	65,0
2007	8 210	98 553	34 386	–	141 149	69,8
2008	9 712	70 073	26 272	2 246	108 303	64,7
2009	8 735	48 989	23 238	12 525	93 487	52,4
2010	9 152	43 703	24 994	13 210	91 059	48,0

Forrás: Országos Nyugdíj Főigazgatóság 2012.

1995 és 1998 között az öregségi nyugdíjat megállapító határozatok száma alig érte el az adott évben hozott, saját jogú nyugdíjat megállapító határozatok egyharmadát, s 1999 és 2001 között is 40–42% között ingadozott. A sajátjogú nyugdíjba lépők száma 1995–1998 között jelentős mértékben meghaladta az öregségi nyugdíjkorhatárt elérők számát, ugyanakkor 1999-ig a legtöbb évben a megállapított öregségi nyugdíjba lépők száma nem érte el a korábbi nyugdíjkorhatárt elérő személyek 40%-át.

Az öregségi nyugdíjba lépők alacsony aránya a nyugdíjkorhatár emelésének következménye. 1995 után felemelték a nők, majd 1998-tól a férfiak nyugdíjkorhatárát. A korhatáremelés ütemezését az 1997. évi 81. törvény 7. paragrafusa foglalja össze.⁶

7. §) (4) Az (1) bekezdésben foglaltaktól eltérően a nő öregségi nyugdíjkorhatára, amennyiben

- a) 1940. január 1-je előtt született, az 55.,*
- b) 1940-ben született, az 56.,*
- c) 1941-ben született, az 57.,*
- d) 1942-ben született, az 57.,*
- e) 1943-ban született, az 58.,*
- f) 1944-ben született, az 59.,*
- g) 1945-ben született, a 60.,*
- h) 1946-ban született, a 61. betöltött életév.*

(5) A (1) bekezdésben foglaltaktól eltérően a férfi öregségi nyugdíj korhatára, amennyiben

- a) 1938. január 1-je előtt született, a 60.,*
- b) 1938-ban született, a 61. betöltött életév.*

Az idézett jogszabálynak megfelelően összeállítható egy táblázat, amely a nyugdíjkorhatár emelésének, ütemezésének hatásait szemlélteti. A foglalkoztatási és nyugdíjazási adatok alapján megállapítható, hogy 1995 után az érintett korosztályok egy része megpróbált megkapaszkodni a munkaerőpiacon, de a többség a munkahelykínálat szűkössége miatt különböző kényszermegoldásokat választott. A nyugdíjkorhatár emelése azonban így is hozzájárult a kereslet-kínálat felborulásához, a foglalkoztatási biztonság rombolásához és a bérszint leszorításához. A munkaerőpiacon maradók megnehezítették a képzett pályakezdeők elhelyezkedését, akik további szakképesítések megszerzésével, vagy a felsőoktatásban próbálták javítani esélyeiket. *Valószínűsíthető az a feltételezés, hogy a munkaerőpiacon tovább maradó idősebbek létszámához hasonló nagyságú fiatalokú népesség kényszerült vissza az iskolapadba.* A foglalkoztatási esélyek romlása a szakképzés legitimitásának elvesztéséhez, a költségvetési ráfordítások csökkentéséhez vezetett. Súlyosabbak a munkába lépés életkora kitolódásának és a létbiztonság gyengülésének demográfiai következményei.

⁶ 1997. évi LXXXI. Törvény a társadalombiztosítási nyugellátásról, közlönyállapot

3. Az 1995–2006 között lezajlott nyugdíjkorhatár-emelés hatása a potenciális munkaerő-kínálatra 1995 és 2002 között
Impact of the rising of retirement age between 1995 and 2006 on potential labour-force supply between 1995 and 2002

Születési év	55 éves nők száma ⁷		Nyugdíjkorhatár emelkedés + év	Nyugdíjba lépés időpontja (xxxx)								
	(fő)	év		1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	
1940	62 325	1995	+ 1 év	nn	xx							
1941	65 817	1996	+ 2 év		nn	nn	xx					
1942	63 066	1997	+ 2 év			nn	nn	xx				
1943	67 116	1998	+ 3 év				nn	nn	nn	xx		
1944	64 711	1999	+ 4 év					nn	nn	nn	nn	
1945	69 686	2000	+ 5 év						nn	nn	nn	nn
1946	62 968	2001	+ 6 év							nn	nn	
1947	63 086	2002	+ 6 év									nn
1948	71 199	2003	+ 6 év									
1949	73 999	2004	+ 6 év									
1950	74 655	2005	+ 6 év						nn	xx		
1951	78 135	2006								nn	xx	
											nn	xx

A táblázatban az **nn** betűk a munkaerőpiacon maradó létszámának nagyságrendjét, az **xx** betűk a nyugdíjba lépés tényleges időpontját jelzik. A létszámok a KSH népesség-előreszámítás adatai, a 2000 előtti létszámok KSH Korfa alapján állapíthatók meg. A táblázat kiegészíthető a férfiak nyugdíjkorhatárának felemelése miatt az ezredfordulón tovább dolgozók létszámával. (Az 1938-ban és 1938 után születettek, **nn**)

A KSH foglalkoztatásra és az ONYF nyugdíjazásra vonatkozó adatai alapján egyértelműen megállapítható, hogy a nyugdíjkorhatár emelése, s a munkaerő-kínálat bővülése nem vezetett a foglalkoztatottak számának növeléséhez, de 1998 és 2010 között három és félszeresére növelte az 55–59 éves nők, s másfélszeresére növelte az 55–59 éves férfiak foglalkoztatási rátáját. A 20–24 éves nők foglalkoztatási aránya ugyanakkor 47,5%-ról 30,3%-ra, a 20–24 éves férfiak foglalkoztatási aránya 59,9%-ról 36,8%-ra csökkent.⁸

⁷ A 2000 előtti adatok forrása a KSH interaktív korfa-programja, amely a <http://www.ksh.hu/interaktiv/korfak/orszag.html> címen érhető el.

A 2000 utáni adatok forrása a KSH Népesedéstudományi Kutatóintézetének honlapján elérhető népesség-előreszámítási program,

<http://www.demografia.hu/index.php/gyorslinkek/nepesseg-elreszamitasok>

⁸ http://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_hosszu/mpal9807_02_11b.html

4. Foglalkoztatási ráta korcsoportok szerint, nemenként, nők (%)
Activity rate by age-group, females (%)

Időszak	Korcsoport					
	15–19	20–24	25–29	50–54	55–59	60–64
Nő						
1998	10,7	47,5	52,7	52,3	13,6	5,1
2000	8,0	45,9	56,8	62,5	20,0	5
2002	4,3	44,2	57,5	64,0	28,3	6
2004	2,7	37,4	60,3	66,0	39,8	9
2006	2,5	33,9	60,7	67,9	42,6	8,9
2008	1,9	31,0	61,3	68,7	38,7	10
2010	1,9	30,3	59,0	69,7	46,9	9,8

5. Foglalkoztatási ráta korcsoportok szerint, nemenként, férfiak (%)
Activity rate by age-group, males (%)

Időszak	Korcsoport					
	15–19	20–24	25–29	50–54	55–59	60–64
Férfi						
1998	11,4	59,9	80,4	66,0	38,3	10,1
2000	8,4	58,9	82,6	69,6	49,6	11,6
2002	5,6	53,1	82,0	68,6	52,8	14,4
2004	4,5	46,5	82,8	69,7	54,0	20,1
2006	4,2	43,9	81,4	70,3	58,6	19,2
2008	3,5	42,2	80,5	71,2	55,1	16,8
2010	2,1	36,8	73,1	69,6	57,4	16,9

A 20–24 éves nők foglalkoztatási helyzetének romlása, a munkaerő-piaci biztonság hiánya hozzájárult a gyermekvállalás időpontjának későbbre tolódásához is. Valószínű, hogy a nálunk végrehajtott intézkedésekhez hasonló dinamikájú lépések más EU-tagállamokban is hozzájárultak a demográfiai folyamatok megváltozásához. A következmény: a népesség elöregedése és az Unió versenyképességének romlása.

Az 1995–2005 között tapasztalt foglalkoztatási válsághoz hasonló sokkot válthat ki a nyugdíjkorhatár további emelése, amelyet a 2009. évi XL. törvény első paragrafusa írt elő.⁹

(1) A társadalombiztosítási öregségi nyugdíjra jogosító öregségi nyugdíjkorhatára annak, aki

- a) 1952. január 1-je előtt született, a betöltött 62. életév,
- b) 1952-ben született, a 62. életév betöltését követő 183. nap,
- c) 1953-ban született, a betöltött 63. életév,
- d) 1954-ben született, a 63. életév betöltését követő 183. nap,

⁹ Beillesztve az 1997. évi 81. tv. 18. § (1) bekezdésébe.

- e) 1955-ben született, a betöltött 64. életév,
 f) 1956-ban született, a 64. életév betöltését követő 183. nap,
 g) 1957-ben vagy azt követően született, a betöltött 65. életév.

2014 után ugyan lassúbb lesz a korhatár növelésének üteme, de a változás teljes korosztályokat érint. Míg a nyugdíjkorhatárt elérők száma 1995 és 2002 között évente 110 000 fő körül ingadozott, s utána is csak egyes években haladta meg a 120 000 főt, az előttünk álló években magasabb létszámú kohorszok kényszerülnek vissza a munkaerőpiacra. Azok a kiskapuk azonban, amelyek az elmúlt másfél évtizedben viszonylag elfogadható megoldást kínáltak a munkaerőpiacról kiszoruló idősebbeknek, bezárultak. Feltételezhetően mind a 20–24 évesek, mind a 62–65 évesek foglalkoztatásának feltételei romlanak. Ez elégedetlenséget válthat ki, s nemcsak az érintettek, de családjaik körében és környezetükben is.

6. A 2014–2021 között tervezett nyugdíjkorhatár-emelés hatása a potenciális munkaerő-kínálatra 2014–2020 között
 Impact of the rising of retirement age between 2014 and 2021 on potential labour-force supply between 2014 and 2020

Születési év	62 éves korúak száma ¹⁰		Nyugdíjkorhatár emelkedése + év	Nyugdíjba lépés időpontja						
	(fő)	év		2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
1952	129 903	2014	+ 0,5	nnxx	xx					
1953	128 628	2015	+ 1		nnnn	xxxx				
1954	142 668	2016	+ 1,5			nnnn	nnxx	xx		
1955	155 641	2017	+ 2				nnnn	nnnn	xxxx	
1956	148 600	2018	+ 2,5					nnnn	nnnn	nnxx
1957	138 918	2019	+ 3						nnnn	nnnn
1958	122 001	2020	+ 3							nnnn
1959	118 134	2021	+ 3							
Munkahelykereső létszám növekedése (ezer fő)				38,9	77,2	85,6	136,2	182,5	172,5	201,1

nnnn = a munkaerőpiacon maradó létszáma. Feltételezzük, hogy a 62 éves kort elérők **60 %-a** próbál megkapaszkodni a munkaerőpiacon. Négy **n** egy teljes évjárat, két **n** fél évjárat **60 százalékát** fedi le. A nyugdíjba lépés időpontját az „**xxxx**” betűk jelzik. A pályakezdők foglalkoztatása szempontjából nemcsak az adott években meghatározható létszámtöbblet, hanem az **egymást követő évek** létszámkülönbsége is érdekes lehet.

¹⁰ Az adatok forrása a KSH Népesedéstudományi Kutatóintézetének honlapján elérhető népesség-előreszámítási program,

<http://www.demografia.hu/index.php/gyorslinkek/nepesseg-elreszamitasok>

Nemzetközi kitekintés

A nyugdíjrendszerek fejlesztésére vonatkozó ajánlások fontos eleme a nyugdíjkorhatár növelése. Az európai politikában feltűnést keltett Angela Merkel javaslata az öregségi nyugdíjkorhatár 67 évre emelésére. A vonatkozó németországi jogszabály az Interneten is elérhető.¹¹

Ennek 236. § (2) bekezdése szerint a nyugdíjkorhatár növelése Németországban az 1949. január 1. után születetteket érinti. Az 1949. január 1. előtt született biztosítottak az öregségi nyugdíjellátásra 65. életévük betöltése után jogosultak. Az 1948. december 31. után született biztosítottak nyugdíjkorhatára a következő ütemben módosul:

7. A nyugdíjkorhatár két éves növelésének németországi ütemezése
The rhythm of two-year increase of retirement age in Germany

Biztosítottak születési éve, hónapja	Korhatár emelése, hónap	Életkorra	
		év	hónap
1949			
Január	1	65	1
Február	2	65	2
Március-december	3	65	3
1950	4	65	4
1951	5	65	5
1952	6	65	6
1953	7	65	7
1954	8	65	8
1955	9	65	9
1956	10	65	10
1957	11	65	11
1958	12	66	0
1959	14	66	2
1960	16	66	4
1961	18	66	6
1962	20	66	8
1963	22	66	10

A hazai tempó ismeretében először meglepő a nyugdíjkorhatár emelésének ütemezése. Németországban azonban egy-egy hónap 90–100 000 főt jelent, s ha 6–6 hónapos emelésekkel másfél-két millióval növelnék a munkaerő-kínálatot, az ott is komoly feszültséget váltana ki.

¹¹ http://dejure.org/gesetze/SGB_VI/236.html

Javaslatok, következtetések, összegzés

Érdeemes megvizsgálni egy olyan alternatív modellt, amelyben csökkentjük a 2009. évi XL. törvényben meghatározott nyugdíjkorhatár-növelés ütemét. **Munkahipotézis-ként** megfogalmazható egy olyan javaslat, amely az évjáratonkénti 6 hónapos korhatár-növelés helyett az 1952–1957 között születettek számára évjáratonként 2–2 hónapos korhatárnövelést, az 1958–1965 között születettek számára 12-hónap + évjáratonként 3–3 hónapos korhatárnövelést tartalmaz. Ezzel az ütemezéssel a munkaerőpiacon demográfiai okok miatt fellépő hiány kompenzálható. Az évjáratonkénti korhatárnövelés 3 hónapra emelése azonban feltételekhez is köthető, mint pl. az EU 2020 vállalások megvalósulása a 20–64 évesek foglalkoztatási rátájának 75%-ra növelése terén.

A táblázatban az **n**-betűk a nyugdíjba lépés időpontjának kitolódását, az **xxxx** betűk a nyugdíjba lépés időpontját jelzik. Azokban az években, amelyekben a növelés üteme évjáratonként 2 hónap, hat „**n**” fed le egy évet, s egy-egy „**n**” kb. 20–25 000 munkaerőpiacon maradót jelenthet. Azokban az években, amelyekben a növelés üteme évjáratonként 3 hónap, a korhatár-növelés a demográfiai visszaesés miatt ugyancsak kb. 20–25 000 főt jelenthet. A munkaerőpiacon maradók aránya a foglalkoztatási lehetőségek bővítésének függvénye lesz. A nyugdíjba lépés évét 2014–2020 között hat db **x** fedti le.

8. A csökkentett ütemű nyugdíjkorhatár-emelés hatása a potenciális munkaerő-kínálatra 2014–2020 között

Impact of the gradual rising of retirement age on the labour-force supply between 2014–2020

Születési év	62 éves korúak száma ¹²		Nyugdíjkorhatár emelkedés hónap	Nyugdíjba lépés időpontja						
	fő	év		2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
1952	129 903	2014	2	nxxxxx	x					
1953	128 628	2015	4		nnxxxx	xx				
1954	142 668	2016	6			nnnxxx	xxx			
1955	155 641	2017	8				nnnnxx	xxxx		
1956	148 600	2018	10					nnnnnx	xxxxx	
1957	138 918	2019	12						nnnnnn	xxxxxx
1958	122 001	2020	12 + 3							nnnnnn
1959	118 134	2021	12 + 6							
1960	112 398	2022	12 + 9							
1961	113 737	2023	24							
1962	107 495	2024	24 + 3							
1963	101 703	2025	24 + 6							
1964	104 333	2026	24 + 9							
1965	104 952	2027	36	2 014	2 015	2 016	2 017	2 018	2 019	2 020
22 évesek létszáma*				126 558	121 433	116 742	114 620	112 337	106 215	100 528

¹² Az adatok forrása a KSH Népesedéstudományi Kutatóintézetének honlapján elérhető népeség-előreszámítási program,

<http://www.demografia.hu/index.php/gyorslinkek/nepesseg-elreszamitasok>

A javasolt ütemezéssel elérhető, hogy a munkaerőpiacon maradók létszámtöbblete minden egyes évben körülbelül ellensúlyozza a demográfiai okból bekövetkező munkaerőforrás-csökkenést, és hogy a munkaerőpiacon viszonylag kiegyensúlyozott helyzet alakuljon ki. A vázolt modell a 2014 utáni másfél évtizedben – a jelenlegihez hasonló mértékű bevándorlás mellett – pótolja a demográfiai visszaesés miatti hiányt, de a 2009. évi XL. törvény javaslatával összevetve nem nehezíti a pályakezdő fiatalok elhelyezkedését, a fiatal családok létbiztonságának és egzisztenciális biztonságának megteremtését, s kedvező feltételek mellett hozzájárulhat az első gyermekek korábbi vállalásához is.

A megfelelő életkorú nők létszámcsökkenése következtében várható születésszámcsökkenés csak összetett intézkedésekkel ellensúlyozható. Előtérbe kell helyeznünk a foglalkoztatás biztonságának növelését, javítanunk kell a középfokú szakképzés és a felsőoktatás minőségét, hogy már az első szakképesítés vagy első diploma megszerzése után alkalmassá váljon a fiatal a munkavállalásra. Javítanunk kell a szakképzetlen fiatal felnőttek versenyképes végzettséghez jutásának feltételeit is. El kell kerülnünk az olyan intézkedéseket, amelyek a fiatal korcsoportokat kiszorítják a munkaerőpiacról, mint pl. a kilencvenes évek második felétől bevezetett irracionális ütemű nyugdíjkorhatár-emelés, amely a nagyon magas létszámú Ratkó-unokák késleltetett munkaerőpiacra lépését erősítette fel, s a fent bemutatott furcsa nyugdíjazási gyakorlathoz vezetett.

Ezzel szemben a nyugdíjkorhatár „hatályos” tervezett növelése, a társadalombiztosítási nyugellátásról szóló 1997. évi LXXXI. törvény módosításáról szóló 2009. évi XL. törvény első paragrafusában meghatározott eredeti ütemezéssel a hatvankét éveseket a munkaerőpiacon maradásra kényszeríti. Miután a korai nyugdíjazás lehetőségei beszűkültek, minden eszközzel törekedni fognak munkahelyük megtartására. Valószínű, hogy a 20–24 éves fiatal nők kiszorulása a foglalkoztatási rendszerből tovább folytatódik, s ennek következtében a születések száma minden elképzelhető prognózisnál alacsonyabb lesz. A születésszám további zuhanása, amelyet a 2009. évi XL. törvény beszűkült szemléletű, a fiatalokat munkaerőpiacról kiszorító intézkedései váltanának ki, helyreállíthatatlan károkat okoznának, a ma elmélyülő demográfiai hullámvölgyek után demográfiai szakadékba taszítva a nemzetet.

A nyugdíjkorhatár növelése a mai nemzetközi környezetben nem tagadható meg. Ha azonban a németországi modellhez hasonlóan csökkentjük a korhatár növelésének ütemét, kezelhetőbbé válnak a pályakezdők és a munkahelyüket megtartani kívánó nagy létszámú korosztályok konfliktusai. Megállítható a munkavállalás és az első gyermek vállalásának további kitolódása. Kiemelt figyelmet kell ezért fordítanunk a társadalombiztosítási nyugellátásról szóló a 1997. évi LXXXI. törvény 2013. január elsejétől hatályba lépő módosítására, hiszen az közvetve a demográfiai folyamatokat is befolyásolja.

Az általunk javasolt ütemezéssel 2015 és 2030 között biztosítható a nyugdíjba vonulók pótlása, s megtehetjük az első lépést a demográfiai kilengések csökkentése érdekében. 2030-ig, ha megfelelő intézkedésekkel javítjuk a munkavállaló korú népesség foglalkoztathatóságát, nem lesz munkaerőhiány, s a 2035 után munkaerőpiacra lépők pedig az előttünk álló években fognak megszületni. Hogy hányan lesznek, attól függ, hogy a megfelelő korú fiatal felnőttek foglalkoztatási biztonságát, létbiztonságát meg tudjuk-e teremteni. Most és az előttünk álló hat évben.

IRODALOM

- Állami Számvevőszék (2009) Vélemény a Magyar Köztársaság 2010. évi költségvetési javaslatáról 0935 T/10554/1. 2009. szeptember 172. old.
<http://www.asz.hu/jelentes/0935/velemeney-a-magyar-koztarsasag-2010-evi-koltsegvetes-i-javaslatarol/0935j000.pdf>
- Eurostat (2012): Regional GDP per capita in 2009: seven capital regions in the ten first places. *Eurostat Newsrelease* 38/2012, 2012. március 13.
http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_PUBLIC/1-13032012-AP/EN/1-13032012-AP-EN.PDF
- Farkas Péter (2012): Javaslatok a foglalkoztatás dinamikus bővítését segítő gazdaságpolitika megalapozásához. *Polgári Szemle*, 7/5–6. 260–273.
http://www.polgariszemle.hu/app/interface.php?view=v_article&ID=476
- Központi Statisztikai Hivatal (2011): Gyermekvállalás és gyermeknevelés, 2011. április
http://www.ksh.hu/apps/shop/kiadvany?p_kiadvany_id=8227&p_temakor_kod=KSH&p_session_id=96714306&p_lang=HU
- KUN JÁNOS (2010): A tyúk nem tojik aranytojást – gondolatok a magánnyugdíjpénztárakról *Állami Számvevőszék, Pénzügyi Szemle* 2010/1 101-111. old.
<http://www.asz.hu/penzugyi-szemle/2010/iv-efolyam-2010-1-szam/pu-szemle-10-1.pdf>
- Ország–Stiglitz (1999): Rethinking Pension Reform: Ten Myths About Social Security Systems. Presented at the World Bank Conference, „New Ideas About Old Age Security” 1999. szeptember 14–15.
http://www.iza.org/de/calls_conferences/pensionref_pdf/panel_stiglitz.pdf
- Országos Nyugdíj Főigazgatóság (2010): Statisztikai Évkönyv 2010, 66. old.
http://www.onyf.hu/?module=news&fname=onyf_left_menu_kiadvany&root=ONYF
- Országos Nyugdíj Főigazgatóság (2011): Nyugdíjban, nyugdíjszerű ellátásban részesülők száma ellátástípusok szerint és az ellátások átlagösszegei (2011. XII. hó)
http://www.onyf.hu/index.php?module=news&action=list&fname=onyf_left_menu_statisztika_ellatas&root=ONYF&rand=0136ff1646e1c0090ce96a4ea467a5e3
- Viszkievicz András (2011): Egyéni számlás öregségi nyugdíjrendszer Magyarországon. A svéd modell alkalmazásának lehetőségei. *Műhelytanulmányok*, 2011/1. Századvég Gazdaságkutató Zrt., 2011.
http://www.szazadveg-eco.hu/files/muhelytanulmanyok/SzazadvegEco_Muhelytanulmany_2011_I.pdf

Tárgyszavak:

Nyugdíjrendszer
Öregedés
Termékenység

AGE AT RETIREMENT, DEMOGRAPHY, EMPLOYMENT*Abstract*

The number of births strongly fluctuated in Hungary in the past few decades. It was permanently higher than 190,000 per year between 1949 and 1956. The next peak of births arrived twenty years later with an annual value of more than 150,000 between 1968 and 1979. The third wave would have been due between 1995 and 2005, but it has never occurred. Crude birth rate decreased below 10‰ after 1998 and below 9‰ after 2011. The mean age at first birth was postponed by five years between 1990 and 2009. According to 2009 statistics, mothers gave birth to their first children at the age of 28, while the mean age of childbearing was 29.5.

Secure livelihood, a steady and decent job, and stable child-care institutions are necessary conditions for childbearing. Uncertainty on the labour market and the prolonged time in education similarly decrease the number of births. Moreover, in Hungary the raise of retirement age and the timing of that raise contributed to the deterioration of young females' chances of having a job. After 1995 the legal age of retirement (old-age pensioners) was raised from 55 to 61 in the case of females, and after 1999 from 60 to 61 in the case of males.

The paper studies the impact of the rising age at retirement between 1995 and 2007 on labour-force supply. Data relating to activity status and retirement show that the raise of the age at retirement and the increasing labour-force supply do not result in an increase in the number of the working population. At the same time, between 1998 and 2010 the activity rate of women aged 55–59 got 3.5 and that of men got 1.5 times higher as it was earlier. On the other hand, the activity rate of females aged 20–24 declined from 47.5% to 30.3% and that of males aged 20–24 decreased from 59.9% to 36.8%. This fall of the rate of activity among young females and their uncertain position on the labour-market supported the postponement of childbearing.

Between 2014 and 2021, the age at retirement will be increased from 62 to 65 by a 6-month raise by generation. Since the raise will relate to both sexes and affect very large generations born between 1952 and 1957, its impact on employment will be very similar to that of the raise in the age at retirement carried out between 1995 and 2007. Since recent regulation makes early retirement much more difficult, people aged 62 will try to maintain their active status in any case. In all probability, the position of young females aged 20–24 and 25–29 on the labour-market will deteriorate and the age at first birth will increase further. Consequently, the number of births may be smaller than any value projected earlier. We might as well assume that crude birth rate will decrease from the recent value of 8.8‰ to a permanent level below 7‰. That low number of births cannot assure the replacement of the labour-force and the maintenance of any pension system.

The author offers an alternative model in the last part of the paper, with a gradual raise of retirement age. Instead of a 6-month increase effectuated generation by generation, he offers a 2-month raise by generation for those born between 1952 and 1957, and a 12-month increase for all and an additional 3-month raise by generation for those born between 1958 and 1965. This timing may also compensate for the lack on the labour market emerging due to unfavourable demographic conditions. At the same time, the 3-month by-generation raise may also be linked to special conditions, e.g. the increase of the activity rate of people aged 20–64 up to a level of 75%, in line with the EU agenda.